

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук, професора
Коляди Еліни Калениківни

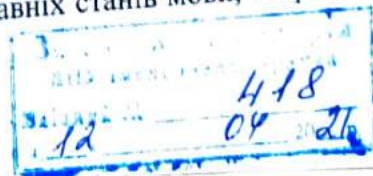
на дисертацію **Басалкевич Олени Євтіхіївни**
«Модельовання тезауруса якісних прикметників
у давньошотландській мові»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Сучасна лінгвістика вивчає взаємодію і взаємозв'язок ментальності як структури колективної свідомості певного етносу та мовної системи як плану вираження першої. Реконструювати світогляд особистості, продемонструвати «присутність» реальності у свідомості, насамперед мовній, відповідно «організувати» реалії об'єктивного світу дає змогу система прикметників. Прикметники відіграють особливу роль у фіксації та оцінці знань, оскільки вони утворюють атрибутивний «портрет» реального світу в мовній свідомості. З огляду на це, дисертація О. Є. Басалкевич, у якій об'єктом дослідження постає змодельований за історичним принципом тезаурус якісних прикметників давньошотландської мови, а саме вкомплектовані значеннєві карти діахронних синонімічних рядів та діахронних епідигматичних структур якісних прикметників давньошотландської мови, а предметом аналізу обрано асоціативні зв'язки тезауруса якісних прикметників давньошотландської мови, є **актуальною**.

Дисертаційна праця узгоджується з дослідженнями кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка та науковою тематикою кафедри медичної інформатики Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

За критерієм **новизни** дисертацію О. Є. Басалкевич кваліфікуємо як таку, що містить раціональні теоретичні узагальнення і практичні рекомендації щодо комплектування значеннєвих карт історичних синонімічних рядів якісних прикметників давньошотландської мови. Методологічна новизна наукової праці полягає у розробці методу реконструкції та дослідження асоціативних карт давніх станів мови, зокрема

в семантичному диференціюванні лексики синтезом ментальних репрезентацій.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць дисертантки, вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено об'єкт, предмет та матеріал аналізу, сформульовано мету й завдання наукової праці, розкрито теоретичне і практичне значення отриманих результатів, схарактеризовано методологічний апарат дослідження, визначено його новизну, сформульовано положення, що виносяться на захист, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження та їх висвітлення в публікаціях.

У **першому розділі** розкрито теоретичні та методологічні засади дослідження, системно розглянуто тлумачення явища синонімії, проаналізовано його двояку природу, що, з одного боку, спонукає до необхідної надмірності мовних засобів з компенсаторною метою, а з іншого вимагає від кожного новоутвореного слова вже адаптованого у мові значення нової відтінковості та функціональності; виділено основні підходи до дослідження синонімії, розглянуто типи синонімів та ознаки, що поєднують слова та групи слів у синонімічні ряди; прописано асоціативну природу історичних словників як згорнутої датованої асоціативної пам'яті етносу.

У **другому розділі** сформовано діахронні синонімічні ряди якісних прикметників (100 рядів) із залученням джерельного словника DOST: подано їхнє фреймове представлення з висвітленням опорного лексико-семантичного варіанту, який долучає слово до ряду; часу входження, обчисленого вагового коефіцієнта, бібліографічного джерела та авторства й етимологічного фону кожного зі слів ряду. Синонімічні ряди дисертантка аналізує у межах лексико-семантичних полів, що поєднують дві опозиційні лексико-семантичні групи (по 50 груп з кожного боку). Другочерговим

завданням авторка ставить виокремлення з розгорнутих рядів діахронних епідигматичних структур слів (2618 семантичних структур), що також картують лексикографічні відомості про досліджувані слова. Далі проводиться етимологічне дослідження та порівняльний компонентний аналіз зафіксованих картами значень слів на основі трьох джерел: словника давньошотландської мови DOST, тезауруса шотландської мови та етимологічного словника Джемісона.

У третьому розділі проаналізовано здатність до асоціативної атракції якісних прикметників давньошотландської мови, зафіксованих у лексикографічних структурах, які поєднуються на основі синонімічних, антонімічних, епідигматичних та синтагматичних асоціативних відношень у зразку асоціативної карти. Застосоване правило Ципфа кореляції віку та частотності слів дозволяє перевести діахронну міру в міру асоціативності. Завдяки виявленій нечіткості семантичних структур та апіорній широкозначності утворених рядів-категорій до зразків застосовується нечітке моделювання. Результатом дослідження стає нечітка модель асоціативної прикметникової карти оцінювання, потенціалу та активності (*GOOD – BAD, STRONG – WEAK, ACTIVE – PASSIVE*) шотландця доунітарного періоду (до 1700 року), яка дозволяє симулювати та вивчати його асоціативні реакції станом на цей період.

Розділи дисертації супроводжуються інформативними висновками, що засвідчують здатність дисертантки до аналітичного мислення. Зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи та переконує у тому, що авторка досягла сформульованої мети дослідження. Логічним завершенням дослідження є обґрунтовані відповідно до сформульованих завдань висновки, в яких узагальнено основні здобутки дисертантки.

Теоретична значущість отриманих результатів визначена дослідженням широкозначності категорій та континуальності семантичних структур на основі структурної нечіткості та контекстної залежності

семантичних просторів давньошотландських полісемантичних прикметників;
у модифікації семантичного диференціала Осгуда.

Результати дослідження мають цінність і у прикладному аспекті, оскільки існують можливості їх практичного застосування передусім у лексикографічній практиці, у навчальному процесі (викладання курсів і спецкурсів з лінгвокраїнознавства, психолінгвістики, історичного мовознавства, когнітивної лінгвістики) та у науково-дослідницькій роботі студентів і аспірантів.

Методологія й методика дослідження, достатній обсяг залученого фактичного матеріалу (100 діахронних синонімічних рядів якісних прикметників давньошотландської мови, які охоплюють 2618 слів), виклад положень та узагальнень дослідження, достатня кількість теоретичних праць у списку використаної літератури (250 позицій), лексикографічних джерел (20 найменувань) засвідчують достовірність отриманих результатів. Подані у дисертації таблиці, рисунки та додатки, що відображають зразки значенневих карт якісних прикметників давньошотландської мови, унаочнюють результати проведеного дослідження. Текст дисертаційної праці викладено на належному науково-теоретичному рівні.

Основні результати дослідження знайшли своє відображення в 11 публікаціях, у тому числі у 6 статтях, надрукованих у фахових виданнях України; у 2 публікаціях в закордонних виданнях, одне з яких входить в наукометричну базу даних Scopus та 3 тезах доповідей на українських і міжнародних конференціях.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне висловити деякі запитання, зауваження та міркування рекомендаційного характеру, а саме:

1. Аналізуючи завдання поставлені авторкою в роботі, вважаємо, що їх дещо забагато, отож постає запитання чи можна деякі з них об'єднати.

2. З якою метою у дисертаційній праці двічі наведено положення, що вносяться на захист (у Вступі (с. 26–27) і у Висновках (с. 232–234)), причому у Висновках подано їхню «розширену» версію?

3. Зазначаючи особистий внесок на с. 28, слід було наголосити саме на внеску дисертантки у статтях написаних у співавторстві, що зазначені у списку публікацій на с. 13–15 дисертації.

4. Чи є тотожними поняття «когнітивна карта», «мисленнєва (ментальна карта)», «ментальна карта» (с. 77-78), якими оперує дисертантка? Як потрактовано в роботі такі поняття, як «ментальний портрет» (с. 217), «ментальний образ» (авторка говорить про «ментальний образ слова» (с. 219), «ментальний образ відлиги» (с. 218), «ментальні образи минулого» (с. 227), «ментальні образи давніх шотландців» (с. 215)), «ментальна репрезентація» й «асоціативна репрезентація» (с. 152)?

5. Висновки передбачають виклад думки авторки, однак на с. 93–96, 154, 228–231 і 235 є посилання на праці інших дослідників. Крім того, у висновках трапляються оцінні судження на кшталт «на особливу увагу заслуговує запропонований у праці нечіткий асоціативний диференціал», «безсумнівною є епістемологічна цінність даної техніки» (с. 228). Про перспективи подальших досліджень читаємо у висновках до третього розділу (с. 229).

6. Також у тексті роботи наявні поодинокі орфографічні, стилістичні та технічні огріхи (наприклад, с. 15, 16–18, 24, 223, 226, 227), русизми (наприклад, «нижньогерманська мова» (с. 19), «одухотворені та неодухотворені сутності» (с. 22), «одухотвореність, неодухотвореність» (с. 70), «одухотворений/неодухотворений об'єкт» (с. 92, 215), «у порівнянні» (с. 21, 76)). Абзац, в якому йдеться про теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, переобтяжений прізвищами науковців (їх понад 70). Варто було б звернути увагу на відмінювання прізвища російської дослідниці Ірини Арнольд (с. 74). Перед пунктами 1.1 (с. 30-31), 2.1 (с. 97) і 3.1 (с. 156–157) авторка подає розлогі зауваги до розділів.

Однак слід наголосити, що висловлені критичні зауваження мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної праці як оригінального за задумом та виконанням дослідження. Зміст автореферату відповідає основним положенням та результатам дисертації. Вважаю, що дисертація «Моделювання тезауруса якісних прикметників у давньошотландській мові» є ґрунтовним та завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р., а її авторка **Басалкевич Олена Євтіхіївна** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент, кандидат філологічних наук,
 професор, завідувач кафедри практики англійської мови
 Волинського національного університету
 імені Лесі Українки

Е. К. Коляда

підпис *Коляда*
 ЗАСВІДЧУЮ
 Вчений секретар університету
 9 квітня 2017 р.

Васенка